KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET SVEUČILIŠTA U SPLITU

XXXII. MEĐUNARODNI TEOLOŠKI SIMPOZIJ
32ND INTERNATIONAL THEOLOGICAL SYMPOSIUM

HERMENEUTIKA KONTINUITETA I DISKONTINUITETA U TEOLOGIJI I DRUGIM ZNANOSTIMA

HERMENEUTICS OF CONTINUITY AND DISCONTINUITY IN THEOLOGY AND OTHER SCIENCES

KNJIŽICA SAŽETAKA | BOOKLET OF ABSTRACTS

Split, 11.–12. studenoga 2026. | Split, 11th – 12th November 2026

Dekan | Dean
Prof. dr. sc. Ivan Bodrožić

Povjerenstvo za organiziranje znanstveno teoloških simpozija
Committee for Organization of Scientific-Theological Symposiums
Doc. dr. sc. Domagoj Volarević
Prof. dr. sc. Mladen Parlov
Prof. dr. sc. Marinko Vidović
Izv. prof. dr. sc. Domagoj Runje
Mr. sc. Ivo Bezina
Prof. dr. sc. Hans Mendl (vanjski član)
Teološki fakultet, Sveučilište Passau, Njemačka
Prof. dr. sc. Zbigniew Szczepan Formella (vanjski član)
Papinsko salezijansko sveučilište, Rim, Italija
Prof. dr. sc. Stanko Gerjolj (vanjski član)
Teološki fakultet, Sveučilište u Ljubljani, Slovenija

Kontakt | Contact
Doc. dr. sc. Domagoj Volarević, prodekan za znanost
021/308-303

Lektura hrvatski jezik | Proofreading Croatian language
Marijana Vuleta

Lektura engleski jezik | Proofreading English language
Nicole Falzon

Grafička priprema | Graphic design
Paola Jukić
Katolička izdavačka kuća i časopis Crkva u svijetu
cus@kbf-st.hr

Održavanje simpozija pripomogli su:
Splitsko-makarska nadbiskupija
Franjevačka provincija Presvetog Otkupitelja

Split, 2026.

PROGRAM

SRIJEDA, 11. studenoga 2026.

16:00 Svečano otvaranje skupa i pozdravni govori

I. SESIJA Moderator: Ivan Marić

16:30 BORIS KOŽNJAK
Povijesni revizionizam u znanosti
Historical Revisionism in Science

17:00 DANIEL MIŠČIN
Razumijevanje kao revizija: od Heideggerova hermeneutičkog kruga do Gadamerova stapanja horizonata
Understanding as Revision: From Heidegger's Hermeneutic Circle to Gadamer's Fusion of Horizons

17:30 CÉSAR JAVIER ORDUÑA
Romano Guardini: jedan oblik gnoseologije za hermeneutiku kontinuiteta
Romano Guardini: una forma di gnoseologia per l'ermeneutica della continuità

18:00 Rasprava

18:45 Večera

Četvrtak, 12. studenoga 2026.

II. SESIJA Moderator: Ivica Jurić

10:00 THOMAS SÖDING
Obraćenje i obnova. Odgovor egzegeze na Isusovo evanđelje
Repentance and Renewal. The response of exegesis to the Gospel of Jesus

10:20 VLADAN TATALOVIĆ
„Čuo sam lava, a vidio janje": Kontinuitet mesijanskog obećanja i revizija pojma pobjede u Otk 5,5–6
"I Heard a Lion, but Saw a Lamb": The Continuity of the Messianic Promise and the Redefinition of Victory in Revelation 5:5–6

10:40 VALERIJA KOVAČ
"Hermeneutika reforme uz očuvanje kontinuiteta" – Teološki princip Josepha Ratzingera / Benedikta XVI.
"The Hermeneutics of Reform in Preserving Continuity" – The Theological Principle of Joseph Ratzinger / Benedict XVI

11:00 Rasprava

11:20 Stanka za osvježenje

III. SESIJA Moderator: Darko Rapić

11:50 BORIS GUNJEVIĆ
Model, inteligencija i kontra-hermeneutičke prakse
Model, Intelligence, and Counter-Hermeneutic Practices

12:10 MIRJANA PINEZIĆ i DAMIR ŠEHIĆ
Obnova moralne teologije između revizionizma i personalizma
The Renewal of Moral Theology Between Revisionism and Personalism

12:30 ZDRAVKO JOVANOVIĆ
Kontinuitet vjere i diskontinuitet formule: „ispitivanje slogova" i autoritet predaje u spisu De Spiritu Sancto Bazilija Velikog
Continuity of Faith and Discontinuity af Formulation: The "Examination of Syllables" and the Authority of Tradition in Basil of Caesarea's De Spiritu Sancto

12:50 Rasprava

13:10 Stanka za osvježenje

IV. SESIJA Moderator: Ivo Bezina

13:30 IVAN VULETIĆ
Transformacija kršćanskog pogleda na figuru siromaha
The Transformation of the Christian View of the Figure of the Poor

13:50 JERKO KOLOVRAT
Revizija pojma napretka: Paul Virilio i kritika tehnološke modernosti
Reassessing the Concept of Progress: Paul Virilio and the Critique of Technological Modernity

14:10 JURE IVIĆ
Znam da ne znam: filozofija kao nužan uvjet znanstvene revizije
I Know That I Do Not Know: Philosophy as a Necessary Condition for Scientific Revision

14:30 Rasprava

15:30 Zatvaranje simpozija

SADRŽAJ

BORIS KOŽNJAK
Povijesni revizionizam u znanosti. 5
Historical Revisionism in Science 6

DANIEL MIŠČIN
Razumijevanje kao revizija: od Heideggerova hermeneutičkog kruga do Gadamerova stapanja horizonata 7
Understanding as Revision: From Heidegger's Hermeneutic Circle to Gadamer's Fusion of Horizons 8

CÉSAR JAVIER ORDUÑA
Romano Guardini: jedan oblik gnoseologije za hermeneutiku kontinuiteta 10
Romano Guardini: una forma di gnoseologia per l'ermeneutica della continuità 11

THOMAS SÖDING
Obraćenje i obnova. Odgovor egzegeze na Isusovo evanđelje 13
Repentance and Renewal. The response of exegesis to the Gospel of Jesus 15

VLADAN TATALOVIĆ
„Čuo sam lava, a vidio janje": Kontinuitet mesijanskog obećanja i revizija pojma pobjede u Otk 5,5–6 16
"I Heard a Lion, but Saw a Lamb": The Continuity of the Messianic Promise and the Redefinition of Victory in Revelation 5:5–6 18

VALERIJA KOVAČ
"Hermeneutika reforme uz očuvanje kontinuiteta" – Teološki princip Josepha Ratzingera / Benedikta XVI. 19
"The Hermeneutics of Reform in Preserving Continuity" – The Theological Principle of Joseph Ratzinger / Benedict XVI 21

BORIS GUNJEVIĆ
Model, inteligencija i kontra-hermeneutičke prakse. 22
Model, Intelligence, and Counter-Hermeneutic Practices 23

MIRJANA PINEZIĆ I DAMIR ŠEHIĆ
Obnova moralne teologije između revizionizma i personalizma 25
The Renewal of Moral Theology Between Revisionism and Personalism 26

ZDRAVKO JOVANOVIĆ
Kontinuitet vjere i diskontinuitet formule: „ispitivanje slogova“ i autoritet predaje u spisu *De Spiritu Sancto* Bazilija Velikog 28
Continuity of Faith and Discontinuity af Formulation: The “Examination of Syllables” and the Authority of Tradition in Basil of Caesarea’s *De Spiritu Sancto* 30

IVAN VULETIĆ
Transformacija kršćanskog pogleda na figuru siromaha 31
The Transformation of the Christian View of the Figure of the Poor. . . . 33

JERKO KOLOVRAT
Revizija pojma napretka: Paul Virilio i kritika tehnološke modernosti . . 34
Reassessing the Concept of Progress: Paul Virilio and the Critique of Technological Modernity 35

JURE IVIĆ
Znam da ne znam: filozofija kao nužan uvjet znanstvene revizije 37
I Know That I Do Not Know: Philosophy as a Necessary Condition for Scientific Revision 38

POVIJESNI REVIZIONIZAM U ZNANOSTI

BORIS KOŽNJAK

Povijesni revizionizam u znanosti legitimna je metoda reinterpretacije povijesti znanosti koja može pridonijeti boljem razumijevanju naravi i razvoja same znanstvene spoznaje. Štoviše, nasuprot 'tradicionalnom' viđenju razvoja znanosti kao linearnog slijeda prihvaćanja 'pravih' i odbacivanja 'krivih' teorija nakon neke 'presudne' eksperimentalne 'bitke', suvremena povijest znanosti, zajedno s filozofijom i sociologijom znanosti, upravo je i pridonijela viđenju ovakve optimističko-induktivne slike razvoja znanosti ne samo kao uvelike pojednostavljene već i kao strukture koja nije lišena mnogih mitova koji još uvijek pokazuju izrazitu 'pedagošku' otpornost. Međutim, kako razlikovati opravdanu historijsku reinterpretaciju od naknadnog čitanja znanstvene prošlosti kroz pojmove, kriterije i teorijske okvire koji u izvornom povijesnom kontekstu nisu postojali? Stoga pitanje historijskog revizionizma u znanosti nije samo pitanje o tome kako i zašto uopće revidirati povijest znanosti, nego i pitanje o tome koji kriteriji zapravo mogu opravdati jednu takvu reviziju. Ovi epistemološki i metodološki kriteriji historijskog revizionizma te granica legitimne reinterpretacije u izlaganju će se propitati uz pomoć konkretnih epizoda iz povijesti znanosti, poglavito fizike.

Ključne riječi: historijski revizionizam, povijest znanosti, filozofija znanosti, razvoj znanosti, epistemologija

BORIS KOŽNJAK znanstveni je savjetnik na Odsjeku za povijest filozofije Instituta za filozofiju u Zagrebu. Diplomirao je fiziku na Fizičkom odsjeku Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, a doktorirao iz filozofije na Filozofskom fakultetu istog sveučilišta. Bavi se filozofijom znanosti, osobito njezinom povezanošću s poviješću, sociologijom i psihologijom znanosti.

HISTORICAL REVISIONISM IN SCIENCE

BORIS KOŽNJAK

Historical revisionism in science is a legitimate method of reinterpreting the history of science that can contribute to a better understanding of the nature and development of scientific knowledge itself. Moreover, in contrast to the 'traditional' view of the development of science as a linear sequence of the acceptance of 'right' and rejection of 'wrong' theories after some 'decisive' experimental 'battle', contemporary history of science, together with the philosophy and sociology of science, has contributed precisely to viewing such an optimistic-inductive picture of the development of science as not only highly simplified but also as a structure that is not free from many myths that still display a pronounced 'pedagogical' resilience. However, how are we to distinguish a justified historical reinterpretation from a retrospective reading of the scientific past through concepts, criteria, and theoretical frameworks that did not exist in the original historical context? The question of historical revisionism in science is therefore not only a question of how and why to revise the history of science in the first place, but also a question of which criteria can actually justify such a revision. These epistemological and methodological criteria of historical revisionism, as well as the boundaries of legitimate reinterpretation, will be examined in the presentation with the help of concrete episodes from the history of science, particularly physics.

Keywords: historical revisionism, history of science, philosophy of science, development of science, epistemology

BORIS KOŽNJAK is a Senior Research Fellow in the Department of History of Philosophy at the Institute of Philosophy in Zagreb. He graduated in physics from the Department of Physics, Faculty of Science, University of Zagreb, and received his doctorate in philosophy from the Faculty of Humanities and Social Sciences at the same university. He specialises in the philosophy of science, with a particular interest in its relationship with the history, sociology and psychology of science.

RAZUMIJEVANJE KAO REVIZIJA:OD HEIDEGGEROVA HERMENEUTIČKOG KRUGA DO GADAMEROVA STAPANJA HORIZONATA

DANIEL MIŠČIN

Pojam revizije obično pretpostavlja neko prethodno utvrđeno razumijevanje koje se naknadno provjerava, ispravlja ili zamjenjuje novim. Filozofska hermeneutika dovodi u pitanje upravo tu pretpostavku: razumijevanje nije dovršen rezultat kojemu revizija tek naknadno pridolazi, nego proces u kojem se ono prethodno razumljeno neprestano iznova ispituje. Polazeći od Heideggerove analize razumijevanja i tumačenja u Bitku i vremenu, izlaganje razmatra hermeneutički krug kao strukturu u kojoj svako tumačenje već polazi od pred-imanja (Vorhabe), pred-viđenja (Vorsicht) i pred-pojma (Vorgriff). Prema tome problem nije u tome kako ukloniti pretpostavke razumijevanja, nego kako ih u susretu sa samom stvari izložiti provjeri i mogućnosti korekcije.

Gadamer tu strukturu razvija u povijesnu hermeneutiku predrasude, predaje i povijesti djelovanja (Wirkungsgeschichte). Razumijevanje se pritom pokazuje kao stalno ponovno projektiranje smisla u kojem susret s drugim horizontom može potvrditi, korigirati ili preoblikovati početni projekt. Stapanje horizonata (Horizontverschmelzung) zato ne označava ni poništavanje povijesne distance ni podvrgavanje prošlosti horizontu sadašnjosti, nego događanje razumijevanja u kojem se mijenja i sam horizont tumača.

Iz te perspektive revizija nije suprotnost kontinuitetu razumijevanja, nego jedan od uvjeta njegova odvijanja: kontinuitet ne zahtijeva nepromjenjivost smisla, kao što ni promjena sama po sebi ne znači prekid s predajom. Time se, međutim, zaoštrava pitanje granice između hermeneutičke revizije i interpretativne proizvoljnosti. Izlaganje zastupa tezu da se ta granica ne može osigurati uklanjanjem

predrasuda ni formalnim kriterijem metode, nego otvorenošću vlastitoga horizonta zahtjevu stvari koja se nastoji razumjeti.

Ključne riječi: Hans-Georg Gadamer, Martin Heidegger, filozofska hermeneutika, hermeneutički krug, stapanje horizonata

DANIEL MIŠČIN redoviti je profesor na Fakultetu filozofije i religijskih znanosti Sveučilišta u Zagrebu. Predaje filozofsku hermeneutiku, metafiziku, estetiku i retoriku, a na diplomskom studiju i kolegij Religijske teme u hrvatskoj književnosti. Uz šezdesetak članaka u domaćim i inozemnim znanstvenim publikacijama, objavio je knjige U stih upisana metafizika. Ontologija i transcendencija u djelu Silvija Strahimira Kranjčevića (2004.), Temelji diplomacije Svete Stolice (2006.), Skriveni svijet Silvija Strahimira Kranjčevića (2008.), U potrazi za svetim. Svjetlo s Istoka i imanencija transcendencije (2011.), Poetika dviju usporednih smrti – Miroslav Krleža i Franjo Šeper (2014.), Gentski oltar braće Van Eyck. Hermeneutika – teologija – ontologija (2025.) i Razgovori s divovima. Filozofski eseji (2025.).

UNDERSTANDING AS REVISION: FROM HEIDEGGER'S HERMENEUTIC CIRCLE TO GADAMER'S FUSION OF HORIZONS

DANIEL MIŠČIN

The notion of revision commonly presupposes an already established understanding that is subsequently reconsidered, corrected, or replaced by a new one. Philosophical hermeneutics calls precisely this assumption into question: understanding is not a completed result to which revision is subsequently added, but a process in which what has already been understood is continually subjected to renewed examination. Beginning with Heidegger's analysis of understanding and interpretation in Being and Time, this paper considers the hermeneutic circle as a structure in which every interpretation already proceeds from fore-having (Vorhabe), fore-sight (Vorsicht), and fore-conception (Vorgriff). The problem, therefore, is not how to eliminate the pre-

suppositions of understanding, but how, in our encounter with the matter itself, to expose them to scrutiny and the possibility of correction.

Gadamer develops this structure into a historical hermeneutics of prejudice, tradition, and historically effected consciousness (Wirkungsgeschichte). Understanding thus emerges as a constant reprojection of meaning, in which an encounter with another horizon may confirm, correct, or transform the initial projection. The fusion of horizons (Horizontverschmelzung) consequently signifies neither the abolition of historical distance nor the subordination of the past to the horizon of the present, but an event of understanding in which the interpreter's own horizon is itself transformed.

From this perspective, revision is not the opposite of continuity in understanding, but a condition for understanding: continuity does not require meaning to remain unchanged, just as change does not itself entail a rupture with tradition. This, however, sharpens the question of where the boundary lies between hermeneutic revision and interpretive arbitrariness. The paper argues that this boundary cannot be secured either by eliminating prejudices or by appealing to a formal methodological criterion, but rather by the openness of one's own horizon to the claim of the matter that is to be understood.

Keywords: Hans-Georg Gadamer, Martin Heidegger, philosophical hermeneutics, hermeneutic circle, fusion of horizons

DANIEL MIŠČIN is professor at the Faculty of Philosophy and Religious Studies, University of Zagreb. He teaches philosophical hermeneutics, metaphysics, aesthetics and rhetoric, as well as the graduate course Religious Themes in Croatian Literature. In addition to some sixty articles in Croatian and international academic publications, he has published the following books: U stih upisana metafizika. Ontologija i transcendencija u djelu Silvija Strahimira Kranjčevića [Metaphysics Inscribed in Verse: Ontology and Transcendence in the Work of Silvije Strahimir Kranjčević] (2004); Temelji diplomacije Svete Stolice [The Foundations of Holy See Diplomacy] (2006); Skriveni svijet Silvija Strahimira Kranjčevića [The Hidden World of Silvije Strahimir Kranjčević] (2008); U potrazi za svetim. Svjetlo s Istoka i imanencija transcendencije [In Search of the Sacred: Light from the East and the Immanence of Transcendence] (2011); Poetika dviju usporednih smrti – Miroslav Krleža i Franjo Šeper [The Poetics of Two Parallel Deaths: Miroslav Krleža and Franjo Šeper]

(2014); Gentski oltar braće Van Eyck. Hermeneutika – teologija – ontologija [The Ghent Altarpiece of the Van Eyck Brothers: Hermeneutics – Theology – Ontology] (2025); and Razgovori s divovima. Filozofski eseji [Conversations with Giants: Philosophical Essays] (2025).

ROMANO GUARDINI: JEDAN OBLIK GNOSEOLOGIJE ZA HERMENEUTIKU KONTINUITETA

CÉSAR JAVIER ORDUÑA

Ovaj prijedlog osmišljen je za pomoć u čitanju Biblije na način koji, koliko je moguće, nije ograničen nekritički prihvaćenim filozofskim pretpostavkama te je istovremeno otvorenom povijesnom i kritičkom iščitavanju, sposobnom za dijalog sa uvidima i spoznajama vjernika svih vremena.

Idejom hodimo kroz nekoliko pristupa koji omogućuju ukratko shvatiti što je spoznaja i koje su različite vrste spoznaje potrebne, ovisno o onome što se želi spoznavati: prijedlog koji naivno ne ograničava naše istraživanje na jedan oblik znanja, već omogućuje kritički ući u odnos, polazeći od vjere, s drugim oblicima spoznaje.

U tu ćemo svrhu uzeti u obzir neke vidove vlastite gnoseologiji općenito, a posebno teološkoj gnoseologiji, tražeći put spoznaje koji nam omogućuje rasti u slušanju nadahnutog teksta, a da ga pritom ne izobličujemo. Potom ćemo se suočiti sa stavovima koji nam omogućuju da se spoznaja iskusi kao susret te ćemo ispitati njezine granice: one koje nameću naše vlastite predrasude i one koje su implicitne u širokom shvaćanju odnosa subjekt-objekt.

U ovom radu nastojat ćemo utvrditi što može voditi u dvojnost ili diskontinuitet, kao i ono, što naprotiv, može poduprijeti hermeneutiku kontinuiteta. Spoznavanjem Riječi Božje nastojat ćemo razumjeti odnos između sadržaja vjere i znanstvenih spoznaja izvedenih iz Riječi u njezinom povijesnom kontekstu.

Konačno, produbit ćemo put vjere i Objave te Crkvu kao širi obzor kritičkog razumijevanja: ona je prostor u kojem se vjernička svijest – iz koje se rađa Pismo – produbljuje i koji omogućuje kritičko razumijevanje koje se ne svodi na puku intelektualnu djelatnost.

- Opći gnoseološki aspekti
- Teološka gnoseologija: slušati tekst, a ne izobličiti ga
- Spoznaja kao susret
- Pretpostavke kao granica spoznaje: predrasude i odnos subjekt-objekt
- Od diskontinuiteta prema hermeneutičkom kontinuitetu
- Vjera i povijest: napetost između sadržaja vjere i znanstvenih spoznaja
- Vjera kao nova sposobnost razumijevanja Objave
- Crkva kao obzor kritičkog razumijevanja i svijest iz koje nam dolazi Pismo

Ključne riječi: gnoseologija, spoznaja, kontinuitet, vjera, objava

CÉSAR JAVIER ORDUÑA rođen je u San Juanu u Argentini. U franjevački red stupio je 1990., a za svećenika je zaređen 1997. Studirao je filozofiju i teologiju na Franjevačkom institutu „Fray Luis Bolaños" u Buenos Airesu. Nakon studija teologije postigao je licencijat i doktorat iz fundamentalne teologije na Papinskom sveučilištu Gregoriana u Rimu. Od 2018. predaje teologiju na Papinskom sveučilištu Antonianum u Rimu.

ROMANO GUARDINI: UNA FORMA DI GNOSEOLOGIA PER L'ERMENEUTICA DELLA CONTINUITÀ

CÉSAR JAVIER ORDUÑA

Si tratta di una proposta che ci aiuti a leggere la Bibbia in un modo che non resti, per quanto possibile, imprigionato in presupposti filosofici assunti acriticamente, e che sia al tempo stesso aperto a una

lettura storica e critica, capace di dialogare con le grandi intuizioni dei credenti di ogni tempo.

L'idea percorre alcune strade che permettano di comprendere brevemente che cosa sia la conoscenza, e i diversi tipi di conoscenza necessari a seconda di ciò che si vuole conoscere: una proposta che non chiuda ingenuamente la ricerca in un'unica forma di sapere, ma che permetta di dialogare criticamente, a partire dalla fede, con altre forme di conoscere.

A tal fine terremo conto di alcuni aspetti propri della gnoseologia in generale e della gnoseologia teologica in particolare, cercando un cammino di conoscenza che ci faccia crescere nell'ascolto del testo ispirato senza deformarlo. Affronteremo poi gli atteggiamenti che permettono di sperimentare la conoscenza come un incontro, e ne esamineremo i limiti: quelli posti dai pregiudizi propri di ciascuno, e quelli impliciti in una comprensione ampia della relazione soggetto-oggetto.

Entro questa relazione cercheremo di individuare ciò che può condurre alla dualità o alla discontinuità, e ciò che invece può sostenere un'ermeneutica della continuità. Nella conoscenza della parola di Dio cercheremo così di comprendere la relazione tra contenuto di fede e risultato scientifico della Parola nella sua dimensione storica.

Approfondiremo infine il cammino della fede e della Rivelazione, e la Chiesa come orizzonte più ampio di comprensione critica: lo spazio nel quale si approfondisce la coscienza credente da cui nasce la Scrittura, e che ne permette una comprensione critica non ridotta al solo esercizio intellettuale.

- Aspetti gnoseologici generali
- Gnoseologia teologica: ascoltare il testo senza deformarlo
- La conoscenza come incontro
- I presupposti come limite del conoscere: pregiudizi e relazione soggetto-oggetto
- Dalla discontinuità alla continuità ermeneutica
- Fede e storia: la tensione tra contenuto di fede e risultato scientifico
- La fede come nuova capacità di comprensione della Rivelazione

- La Chiesa come orizzonte di comprensione critica e coscienza da cui ci giunge la Scrittura

  Parole chiave: gnoseologia, conoscenza, continuita, Rivelazione

CÉSAR JAVIER ORDUÑA è nato a San Juan (Argentina). È religioso francescano dal 1990 ed è stato ordinato sacerdote nel 1997. Ha studiato filosofia e teologia presso l'Istituto Francescano «Fray Luis Bolaños» di Buenos Aires. Successivamente ha conseguito la licenza e il dottorato in teologia fondamentale presso la Pontificia Università Gregoriana di Roma. Dal 2018 insegna teologia presso la Pontificia Università Antonianum di Roma.

OBRAĆENJE I OBNOVA. ODGOVOR EGZEGEZE NA ISUSOVO EVANĐELJE

THOMAS SÖDING

U evanđelju Isus poziva na obraćenje i vjeru, preobražavajući time poruku Ivana Krstitelja. Dok je Ivan naviještao pravedni Božji gnjev, Isus je došao navijestiti i ostvariti Božju ljubav – ljubav koja nepravdu preobražava u pravdu, a mržnju u milosrđe. Ta preobrazba započinje u ljudskom srcu i širi se na zajednicu učenika pozvanu biti „sol zemlje" i „svjetlost svijeta". Prema Isusovu shvaćanju, obraćenje podrazumijeva i priznanje vlastitoga grijeha i nadu u oproštenje, stoga je obnova istinska bit obraćenja. Ta obnova predstavlja anticipaciju eshatološke budućnosti i svjedočanstvo o sadašnjoj stvarnosti Božje spasenjske volje i milosti u svijetu.

Zadaća egzegeze sastoji se u rekonstrukciji povijesnog okvira, religijskih konteksta i književnih oblika Isusova navještaja, kako je prenesen u novozavjetnim evanđeljima. Taj je rad ključan za razumijevanje Isusova poslanja u njegovu vremenu – njegovih obećanja, sukoba i poziva. Istodobno, međutim, egzegeza je pozvana razabrati istinu evanđelja za današnje vrijeme. Hermeneutička je opasnost očita: olaki prečaci mogu pretvoriti evanđeoske tekstove u projekci-

jsko platno na koje se projiciraju vlastita uvjerenja. Ipak, „danas" uvijek čini horizont evanđelja, stoga je potrebno tumačenje koje povezuje te dvije dimenzije: povijesno utemeljenu egzegezu i teološki promišljenu analizu suvremenih zbivanja. Dosljedna egzegeza treba razvijati i duhovnu i političku dimenziju. Obnova srca, reforma Crkve i preustroj društava međusobno su povezani. Za njih je potrebna angažirana Crkva, a Crkvi je, zauzvrat, potrebna angažirana teologija koja dopušta da je Isusov poziv na obraćenje i vjeru u evanđelje trajno propituje.

Ključne riječi: obraćenje, vjera, milosrđe, egzegeza, obnova

THOMAS SÖDING, rođen 1956., od 2008. do 2026. bio je profesor Novoga zavjeta na Katoličkom teološkom fakultetu Sveučilišta Ruhr u Bochumu (Njemačka). Prije toga, od 1993. do 2008., bio je profesor biblijske teologije na Sveučilištu u Wuppertalu. Studirao je katoličku teologiju, germanistiku i povijest na Sveučilištu u Münsteru u Vestfaliji. Diplomirao je teologiju 1979., a 1980. položio je prvi državni ispit iz germanistike. Njegova doktorska disertacija o vjeri u Markovu evanđelju prihvaćena je u Münsteru 1985., a 1991. uslijedio je habilitacijski rad o zapovijedi ljubavi u Pavlovim poslanicama. Njegova su istraživanja usmjerena na egzegezu evanđelja, Pavlovu teologiju, teoriju i praksu tumačenja Svetoga pisma te ekumenizam. Od 2004. do 2014. bio je član Međunarodne teološke komisije. Kao teološki stručnjak sudjelovao je na više zasjedanja Biskupske sinode, uključujući oba zasjedanja Sinode o sinodalnosti (2023. i 2024.). Od 2021. obnaša dužnost potpredsjednika Središnjega odbora njemačkih katolika (ZdK).

Među njegovim novijim knjigama su Wohin will die katholische Kirche? Die Weltsynode und Papst Leo XIV. (2025.), Gottesreich und Menschenmacht. Politische Ethik des Neuen Testaments (2024.), Das Evangelium nach Lukas (2023.) i Das Evangelium nach Markus (2022.).

REPENTANCE AND RENEWAL. THE RESPONSE OF EXEGESIS TO THE GOSPEL OF JESUS

THOMAS SÖDING

In the Gospel, Jesus calls for repentance and faith, transforming John the Baptist's message. Whereas John proclaimed the righteous wrath of God, Jesus came to herald and realise divine love—a love that transfigures injustice into justice and hatred into mercy. This transformation begins within the human heart and extends towards a community of discipleship destined to act as the 'salt of the earth' and the 'light of the world'. In Jesus' understanding, repentance is both a confession of one's own sin and a hope for forgiveness; thus, renewal remains the true essence of repentance. This renewal anticipates the eschatological future and testifies to the present reality of God's salvific will and grace in the world.

The task of exegesis consists in reconstructing the historical framework, religious contexts, and literary forms of Jesus's proclamation as handed down in the New Testament Gospels. This work is essential to comprehending Jesus's mission within his own time—his promises, his conflicts, and his invitations. At the same time, however, exegesis is called upon to discern the truth of the Gospel for the present day. The hermeneutical danger is obvious: hasty shortcuts risk turning the Gospel texts into a screen onto which one projects one's own convictions. Nevertheless, 'today' always forms the Gospel's horizon. An interpretation is therefore required that bridges the two: historically grounded exegesis and a theologically reflective analysis of current developments. Consequently, consistent exegesis should unfold in both spiritual and political dimensions. The renewal of hearts, the reform of the Church, and the reordering of societies belong together. They require a committed Church—and the Church in turn needs a committed theology that allows itself to be challenged by Jesus's call to conversion and to faith in the Gospel.

Keywords: repentance, faith, mercy, exegesis, renewal

THOMAS SÖDING, born in 1956, was Professor of New Testament at the Faculty of Catholic Theology at Ruhr University Bochum, Germany, from 2008 to 2026. Before that, he was Professor of Biblical Theology at the University of Wuppertal from 1993 to 2008. He studied Catholic theology, German studies and history at the University of Münster, Westphalia. He completed his diploma in theology in 1979 and passed his first state examination in German studies in 1980. His doctoral dissertation on faith in the Gospel of Mark was accepted in Münster in 1985, followed in 1991 by his habilitation thesis on the love command in the Pauline letters. His research focuses on the exegesis of the Gospels, Pauline theology, the theory and practice of scriptural interpretation, and ecumenism. From 2004 to 2014, he was a member of the International Theological Commission. He has served as a theological expert at several sessions of the Synod of Bishops, including both sessions of the Synod on Synodality (2023 and 2024). Since 2021, he has been Vice-President of the Central Committee of German Catholics (ZdK).

His recent books include Wohin will die katholische Kirche? Die Weltsynode und Papst Leo XIV. (2025); Gottesreich und Menschenmacht. Politische Ethik des Neuen Testaments (2024); Das Evangelium nach Lukas (2023); and Das Evangelium nach Markus (2022).

„ČUO SAM LAVA, A VIDIO JANJE“: KONTINUITET MESIJANSKOG OBEĆANJA I REVIZIJA POJMA POBJEDE U OTK 5,5–6

VLADAN TATALOVIĆ

Rad razmatra simboličku napetost u Otk 5,5–6, gdje jedan od starješina najavljuje pobjedu „Lava iz plemena Judina, Korena Davidova“, dok vidjelac potom ugleda „Janje koje stajaše kao zaklano“. Osnovna teza jeste da Lav i Janje nisu dva paralelna kršćanska simbola, već da njihov odnos predstavlja hermeneutički postupak kojim se naslijeđeno mesijansko obećanje istovremeno potvrđuje i preobražava. Otkrivenje zadržava kontinuitet sa starozavjetnim očekivanjima Davidovog potomka i eshatološkog pobjednika, ali način njihovog ispunjenja tumači u svjetlosti Kristove smrti i uskrsnuća. Analiza obuhvaća

starozavjetno zaleđe, narativnu funkciju slušanja i gledanja, kao i razvoj motiva pobjede Janjeta (Otk 12,11; 14,1–5; 17,14). Radom se pokazuje da Otk 5,5–6 čuva kontinuitet obećanja, ali kristološki preobražava pojam mesijanske vlasti i pobjede.

Ključne riječi: Otkrivenje, Janje, Lav iz plemena Judina, mesijanizam, apokalipsa, pobjeda, intertekstualnost

VLADAN TATALOVIĆ redoviti je profesor novozavjetne teologije i starozavjetne povijesti na Pravoslavnom bogoslovskom fakultetu Sveučilišta u Beogradu, gdje obnaša dužnost prodekana za znanost i voditelja Katedre za Novi zavjet. Predaje i na interdisciplinarnom diplomskom studiju Religija u društvu, kulturi i europskim integracijama.

Diplomirao je teologiju 2004., magistrirao 2009., a doktorirao 2014. na Sveučilištu u Beogradu. Tijekom poslijediplomskog studija usavršavao se na sveučilištima u Solunu, Regensburgu i Münsteru.

Njegova znanstvenoistraživačka područja obuhvaćaju starozavjetnu povijest, novozavjetnu hermeneutiku i egzegezu (osobito Ivanovih spisa), grčko-rimski kulturni kontekst novozavjetne književnosti te međuzavjetnu i apokaliptičku književnost. Posebno se bavi poviješću novozavjetnih istraživanja u Srbiji i recepcijom biblijskih tekstova u književnosti, likovnoj umjetnosti i filmu.

Autor je dviju monografija: Osnovi egzegeze spisa Svetog Jovana Bogoslova (2019.) i By Every Word: Historical and Hermeneutical Perspectives on the Orthodox New Testament Scholarship in Serbia (2024.). Objavljuje znanstvene radove u domaćim i međunarodnim publikacijama, sudjeluje na znanstvenim skupovima i u istraživačkim projektima te uređuje znanstvene zbornike i monografije. Predsjednik je uredničkog odbora izdavačke ustanove Duhovna reč.

Sudjelovao je u međunarodnim akademskim razmjenama u okviru programa Erasmus+ i stipendija DAAD-a. Član je međunarodne udruge za novozavjetna istraživanja Studiorum Novi Testamenti Societas (SNTS). Djeluje i kao svećenik i duhovnik u hramu sv. Vasilija Ostroškog u Beogradu.

"I HEARD A LION, BUT SAW A LAMB": THE CONTINUITY OF THE MESSIANIC PROMISE AND THE REDEFINITION OF VICTORY IN REVELATION 5:5–6

VLADAN TATALOVIĆ

This paper examines the symbolic tension in Revelation 5:5–6, where one of the elders announces the victory of "the Lion of the tribe of Judah, the Root of David," yet the seer then beholds "a Lamb standing as though it had been slain." The central thesis is that the Lion and the Lamb are not two parallel Christological symbols; rather, their relationship constitutes a hermeneutical strategy through which the inherited messianic promise is simultaneously affirmed and transformed. Revelation maintains continuity with Old Testament expectations of a Davidic descendant and eschatological victor, while interpreting their fulfilment in light of Christ's death and resurrection. The analysis addresses the Old Testament background, the narrative function of hearing and seeing, and the development of the motif of the Lamb's victory (Rev 12:11; 14:1–5; 17:14). The paper demonstrates that Revelation 5:5–6 preserves the continuity of the promise while reconfiguring the notion of messianic authority and victory in Christological terms.

Keywords: Revelation, Lamb, Lion of the tribe of Judah, messianism, apocalypse, victory, intertextuality

VLADAN TATALOVIĆ is Professor of New Testament Theology and Old Testament History at the Faculty of Orthodox Theology, University of Belgrade, where he serves as Vice-Dean for Research and Head of the Department of New Testament. He also teaches in the interdisciplinary master's programme Religion in Society, Culture and European Integration.

He graduated in theology in 2004 and received his master's degree in 2009 and his doctorate in 2014, all from the University of Belgrade. During his postgraduate

studies, he undertook research stays at the universities of Thessaloniki, Regensburg and Münster.

His research interests include Old Testament history; New Testament hermeneutics and exegesis (particularly of the Johannine writings); the Graeco-Roman cultural context of New Testament literature; and intertestamental and apocalyptic literature. He is especially interested in the history of New Testament scholarship in Serbia and the reception of biblical texts in literature, the visual arts and film.

He is the author of two monographs: Osnovi egzegeze spisa Svetog Jovana Bogoslova [Fundamentals of the Exegesis of the Writings of St John the Theologian] (2019) and By Every Word: Historical and Hermeneutical Perspectives on the Orthodox New Testament Scholarship in Serbia (2024). He publishes academic papers in national and international publications, takes part in academic conferences and research projects, and edits collected volumes and monographs. He chairs the editorial board of the publishing house Duhovna reč.

He has participated in international academic exchanges through the Erasmus+ programme and DAAD scholarships. He is a member of Studiorum Novi Testamenti Societas (SNTS), the international society for New Testament studies. He also serves as a priest and spiritual father at the Church of St Basil of Ostrog in Belgrade.

"HERMENEUTIKA REFORME UZ OČUVANJE KONTINUITETA" – TEOLOŠKI PRINCIP JOSEPHA RATZINGERA/BENEDIKTA XVI.

VALERIJA KOVAČ

„Hermeneutika reforme uz očuvanje kontinuiteta" je sintagma koja je kao suprotnost „hermeneutici diskontinuiteta i loma" dobila posebnu težinu u Božićnom nagovoru pape Benedikta XVI. Rimskoj kuriji 2005. godine. Time papa obrazlaže ispravan način kako tumačiti i provoditi Drugi vatikanski koncil, a u širem smislu kako tumačiti dinamiku razvoja Crkve u povijesti i vremenu. Nasuprot razumijevanju Koncila kao sasvim novog početka Crkve, koji stvara lom s pretkoncilskom Crkvom, Benedikt XVI. Koncil tumači kao događaj reforme Crkve uz očuvanje njezina identiteta. Ovakvu hermeneutiku je puno teže primi-

jeniti jer istodobno mora razlikovati i zadržati dvije razine: kontinuitet u bitnim stvarima vjere, koje imaju trajnu vrijednost, dok se odgovori na određene povijesne situacije i fenomene mogu mijenjati. Dubljim istraživanjem teološkoga rada Josepha Ratzingera / Benedikta XVI. postaje razvidno da se hermeneutički princip reforme u očuvanju kontinuiteta može povezati s njegovim osobnim teološkim opredjeljenjem – otklonom od neoskolastike i okretanjem ressourcement-teologiji, kao i njegovim teološkim razumijevanjem same tradicije. S druge strane, zamjetljivo je da Benedikt XVI. hermeneutici diskontinuiteta ne suprotstavlja hermeneutiku kontinuiteta, nego hermeneutiku reforme u očuvanju kontinuiteta, a što podrazumijeva određenu međuigru kontinuiteta i diskontinuiteta. Zanimljivo je u tom kontekstu razmotriti konačno i Ratzingerovo odreknuće od papinske službe.

Ključne riječi: Joseph Ratzinger / Benedikt XVI., II. vatikanski koncil, hermeneutika reforme, hermeneutika loma

NEDJELJKA S. VALERIJA KOVAČ redovita je profesorica na Katedri dogmatske teologije Katoličkog bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Redovna je članica Papinske međunarodne marijanske akademije (PAMI) i tajnica Vijeća Hrvatske biskupske konferencije za nauk vjere.

Doktorirala je iz dogmatske teologije na Katoličkome bogoslovnom fakultetu u Zagrebu tezom Personalno-relacijska paradigma teologije Josepha Ratzingera / Benedikta XVI. (Kršćanska sadašnjost, 2014.). Objavila je četiri znanstvene knjige, od kojih je najnovija Vjera u svjetlu razuma i snazi nade. Trajne teološke perspektive Josepha Ratzingera / Benedikta XVI. (KBF – Kršćanska sadašnjost, 2026.).

Voditeljica je institucijskoga istraživačkog projekta KBF-a „Marioloska nadahnuća u suvremenoj kulturi: između stvaralaštva, života i vjerske prakse – MARIKULT" (2025. – 2029.), koji financira Europska unija (NextGenerationEU, NPOO).

U ljetnom semestru 2025./2026. bila je gostujuća profesorica na Katoličkom teološkom fakultetu u Grazu.

"THE HERMENEUTICS OF REFORM IN PRESERVING CONTINUITY" – THE THEOLOGICAL PRINCIPLE OF JOSEPH RATZINGER / BENEDICT XVI

VALERIJA KOVAČ

The phrase "hermeneutics of reform in preserving continuity" gained significant weight as an antithesis to the "hermeneutics of discontinuity and rupture" in Pope Benedict XVI's 2005 Christmas Address to the Roman Curia. With this concept, the Pope explicates the correct approach to interpreting and implementing the Second Vatican Council and, more broadly, how to understand the dynamics of the Church's development throughout history. Contrary to understanding the Council as an entirely new beginning for the Church—one that creates a rupture with the pre-conciliar Church—Benedict XVI interprets the Council as an event of Church reform that preserves its identity. Implementing such a hermeneutics is far more challenging, as it must simultaneously distinguish and maintain two levels: continuity in the essential matters of faith, which possess enduring value, while allowing responses to specific historical situations and phenomena to change. A deeper examination of the theological work of Joseph Ratzinger / Benedict XVI reveals that the hermeneutical principle of reform in preserving continuity can be linked to his personal theological stance—namely, his rejection of the Neo-Scholasticism and his turn toward Ressourcement theology, as well as his theological understanding of tradition itself. On the other hand, Benedict XVI does not counter the hermeneutics of discontinuity with a hermeneutics of continuity, but rather with a hermeneutics of reform that preserves continuity, implying an interplay between continuity and discontinuity. In this context, it is intriguing to finally consider Ratzinger's own renunciation of the papal office.

Keywords: Joseph Ratzinger / Benedict XVI, II. Vatican Council, Hermeneutics of Reform, Hermeneutics of Rupture

NEDJELJKA VALERIJA KOVAČ is a professor in the Department of Dogmatic Theology at the Catholic Faculty of Theology, University of Zagreb. She is a full member of the Pontifical International Marian Academy (PAMI) and Secretary of the Council for the Doctrine of the Faith of the Croatian Bishops' Conference.

She received her doctorate in dogmatic theology from the Catholic Faculty of Theology in Zagreb with the dissertation Personalno-relacijska paradigma teologije Josepha Ratzingera / Benedikta XVI. [The Personal-Relational Paradigm of the Theology of Joseph Ratzinger / Benedict XVI] (Kršćanska sadašnjost, 2014). She has published four academic books, the most recent being Vjera u svjetlu razuma i snazi nade. Trajne teološke perspektive Josepha Ratzingera / Benedikta XVI. [Faith in the Light of Reason and the Strength of Hope: Enduring Theological Perspectives of Joseph Ratzinger / Benedict XVI] (KBF – Kršćanska sadašnjost, 2026).

She leads the Faculty's institutional research project "Marian Inspirations in Contemporary Culture: Between Creativity, Life and Religious Practice – MARIKULT" (2025–2029), funded by the European Union (NextGenerationEU, National Recovery and Resilience Plan).

In the 2025/2026 summer semester, she was a visiting professor at the Faculty of Catholic Theology, University of Graz.

MODEL, INTELIGENCIJA I KONTRA-HERMENEUTIČKE PRAKSE

BORIS GUNJEVIĆ

"Jedan od konstitutivnih elemenata europske racionalnosti, prisutan još od antičkih Grka, ponajprije od Platona, jest proizvodnja modela: konstruiramo model zajednice, teksta ili tumačenja te ga projiciramo u stvarnost, a kada on zakaže, gradimo novi. Upravo taj odnos modela i primjene, odnosno teorije i prakse, obilježava klasičnu, modernu i suvremenu hermeneutiku." Teza ovoga izlaganja jest da naša sve veća nemogućnost interpretiranja tekstova, događaja i same stvarnosti proizlazi iz činjenice da smo, prije samog čina interpretacije, već interpretirani – izloženi nebrojenim tuđim interpretacijama. Veliki jezični modeli (LLM-ovi, ono što se naziva umjetnom inteligencijom) tu logiku dovode do krajnosti, interpretirajući nas na način koji

čovjeka reducira na konzumeristički algoritam. Izlaganje u tri koraka preispituje taj okvir: prvo, model kao dominantna interpretativna paradigma; drugo, sučeljavanje pojma inteligencije s grčkim mētisom kao lukavom, situacijskom inteligencijom; treće, teološka kritika inteligencije i interpretacije smještena između biološkoga, simboličkoga i političkoga – kao obris kontra-hermeneutičke prakse.

Ključne riječi: model, teorija, praksa, interpretacija, inteligencija, mētis, kontra-hermeneutičke prakse

BORIS GUNJEVIĆ teolog je specijaliziran za suvremenu teologiju i filozofiju. Doktorirao je summa cum laude 2012. na Katoličkom bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu disertacijom o postmodernom kritičkom augustinizmu Johna Milbanka. Magistrirao je i filozofiju i teologiju, a od 2021. do 2023. bavio se poslijedoktorskim istraživanjem iz filozofije tehnologije na Cambridgeu.

Trenutačno je Reader (izvanredni profesor) teologije i metafizike na Westfield Houseu, član Teološke federacije Cambridgea (Cambridge Theological Federation) te voditelj studija teologije (Director of Studies) na Robinson Collegeu u Cambridgeu, čiji je dugogodišnji viši član (Senior Member). Od 2017. do 2025. bio je suradnik Instituta Von Hügel pri St Edmund's Collegeu u Cambridgeu.

Autor je ili suautor šest knjiga, među kojima se ističe God in Pain: Inversions of Apocalypse, napisana sa Slavojem Žižekom (Seven Stories Press, 2012.) i prevedena na više jezika. Uredio je i šest zbornika te objavio niz recenziranih članaka o radikalnoj ortodoksiji, liturgiji i političkoj teologiji. Izlagao je na međunarodnim konferencijama uz mislioce poput Žižeka, Milbanka, Agambena i Vattima.

Zaređeni je luteranski svećenik i aktivno propovijeda u Engleskoj.

MODEL, INTELLIGENCE, AND COUNTER-HERMENEUTIC PRACTICES

BORIS GUNJEVIĆ

One of the elements that constitutes European rationality, since the ancient Greeks and especially since Plato, consists in the production of models: we construct a model of a community, a text, or an interpretation, and project it onto reality; when it fails, we build a new one.

This relationship between model and application, theory and practice, also characterizes classical, modern, and contemporary hermeneutics. The thesis of this paper is that our increasing inability to interpret texts, events, and reality itself stems from the fact that, before the very act of interpretation, we are already interpreted — exposed to countless interpretations belonging to others. Large language models (LLMs, what is called artificial intelligence) push this logic to its extreme, reducing the human being to a consumerist algorithm. The paper examines this framework in three steps: first, the model as the dominant interpretative paradigm; second, a confrontation between the concept of intelligence and the Greek notion of mētis as a cunning, situational intelligence; third, a theological critique of intelligence and interpretation, situated between the biological, the symbolic, and the political — as an outline of a counter-hermeneutic practice.

Keywords: model, theory, practice, interpretation, intelligence, mētis, counter-hermeneutic practices

BORIS GUNJEVIĆ is a theologian specialising in contemporary theology and philosophy. He received his PhD summa cum laude from the Catholic Faculty of Theology, University of Zagreb, in 2012, with a dissertation on John Milbank's postmodern critical Augustinianism. He also holds master's degrees in philosophy and theology, and from 2021 to 2023 he carried out postdoctoral research in the philosophy of technology at Cambridge.

He is currently Reader in Theology and Metaphysics at Westfield House, a member institution of the Cambridge Theological Federation, and Director of Studies in Theology at Robinson College, Cambridge, where he has long been a Senior Member. From 2017 to 2025, he was affiliated with the Von Hügel Institute at St Edmund's College, Cambridge.

He has authored or co-authored six books, most notably God in Pain: Inversions of Apocalypse, written with Slavoj Žižek (Seven Stories Press, 2012), which has been translated into several languages. He has also edited six volumes and published a number of peer-reviewed articles on Radical Orthodoxy, liturgy and political theology. He has spoken at international conferences alongside thinkers such as Žižek, Milbank, Agamben and Vattimo.

He is an ordained Lutheran minister with an active preaching ministry in England.

OBNOVA MORALNE TEOLOGIJE IZMEĐU REVIZIONIZMA I PERSONALIZMA

MIRJANA PINEZIĆ i DAMIR ŠEHIĆ

Kao i druge teološke discipline, i moralna je teologija nakon Drugoga vatikanskog sabora bila pozvana na obnovu svojih metoda, jezika i načina promišljanja moralnog života. Ta je obnova otvorila prostor različitim pristupima: od nastojanja da se obnovi i produbi tradicionalna moralna teologija, preko moralne autonomije, do teleoloških i proporcionalističkih pristupa koji su u pojedinim svojim oblicima doveli do revizionističkih pokušaja preoblikovanja nekih temeljnih moralnoteoloških kategorija.

S druge strane, povratak neoskolastičkim kategorijama, iako je čuvao objektivnost moralne istine i norme, nije uvijek dostatno odgovarao zahtjevima suvremenog čovjeka i njegovu iskustvu slobode, savjesti i osobnog moralnog djelovanja. Time se postupno zaoštrila napetost između objektivnosti moralne istine i subjektivnosti moralnog subjekta.

U tom se kontekstu enciklika Veritatis splendor može promatrati kao važan orijentir za razjašnjenje temeljnih pitanja moralne teologije: odnosa slobode i istine, savjesti i moralnog zakona, moralnog objekta i dobra osobe.

Personalističko-metafizički pristup (posebno Edith Stein i Karola Wojtyłe) pokazuje pritom mogućnost drukčijeg razumijevanja obnove: ne kao izbora između objektivnosti norme i subjektivnosti osobe, nego kao njihova međusobnog povezivanja unutar cjelovitog shvaćanja ljudske osobe i njezina moralnog djelovanja.

Ključne riječi: moralna teologija; revizionizam; moralna autonomija; personalizam; Veritatis splendor

MIRJANA PINEZIĆ rođena je 1973. u Rijeci. Diplomirala je na Teologiji u Rijeci, područnom studiju Katoličkoga bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Magistrirala je iz moralne teologije 2001. na Papinskom sveučilištu Gregoriani u Rimu, a

doktorirala 2008. na Papinskom lateranskom sveučilištu u Rimu disertacijom Antropologija i moral u razvoju misli Edith Stein.

Prije dolaska na Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu radila je na Katedri za moralnu teologiju Teologije u Rijeci. Na splitskom je fakultetu zaposlena od 2023., a od 2024. obnaša dužnost šefice Katedre za moralnu teologiju. Od 2026. izvanredna je profesorica.

Autorica je znanstvene monografije Etička dimenzija ontičke strukture osobe i više znanstvenih članaka, od kojih se većina bavi mišlju Edith Stein. Sudjelovala je na brojnim domaćim i međunarodnim znanstvenim skupovima.

DAMIR ŠEHIĆ diplomirao je na Teologiji u Rijeci, područnom studiju Katoličkoga bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, a za svećenika Zadarske nadbiskupije zaređen je 2013. Poslijediplomski studij moralne teologije završio je na Katoličkome bogoslovnom fakultetu u Zagrebu, gdje je 2019. obranio licencijatski rad iz bioetike, a 2020. doktorirao iz teološke bioetike.

Od 2018. predaje temeljnu moralnu teologiju, bioetiku i socijalni nauk Crkve na Teološko-katehetskom odjelu Sveučilišta u Zadru, a od 2023./2024. i na Katoličkome bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Splitu. Od 2025. na Accademiji Alfonsiani u Rimu provodi poslijedoktorsko istraživanje o bioetičkim izazovima neuroimplantata i projekta Neuralink.

Posebno se bavi dostojanstvom ljudske osobe i suvremenim tehnološkim izazovima. Član je Europskog društva za katoličku teologiju, Hrvatskog filozofskog društva i Znanstvenog vijeća časopisa Služba Božja. Godine 2022. dobio je nagradu Grb Grada Biograda za doprinos bioetici, promicanju dostojanstva ljudske osobe i zajednici.

THE RENEWAL OF MORAL THEOLOGY BETWEEN REVISIONISM AND PERSONALISM

MIRJANA PINEZIĆ and DAMIR ŠEHIĆ

Like other theological disciplines, the Second Vatican Council called for moral theology to renew its methods, language, and ways of reflecting on moral life. This renewal opened up a space for various approaches: from attempts to renew and deepen traditional moral

theology, through moral autonomy, to teleological and proportionalist approaches which, in some of their forms, led to revisionist attempts to reshape some fundamental categories of moral theology.

On the other hand, the return to neo-scholastic categories, while preserving the objectivity of moral truth and norms, did not always adequately respond to the demands of the contemporary person and his or her experience of freedom, conscience, and personal moral action. This gradually sharpened the tension between the objectivity of moral truth and the subjectivity of the moral agent.

In this context, the encyclical Veritatis splendor can serve as an important point of reference for clarifying the fundamental questions of moral theology: the relationship between freedom and truth, conscience and the moral law, the moral object and the good of the person. The personalist-metaphysical approach, particularly that of Edith Stein and Karol Wojtyła, thus shows the possibility of a different understanding of renewal: not as a choice between the objectivity of the norm and the subjectivity of the person, but as their interconnection within an integral understanding of the human person and his or her moral action.

Keywords: moral theology; revisionism; moral autonomy; personalism; Veritatis splendor

MIRJANA PINEZIĆ, was born in Rijeka in 1973. She graduated in Theology in Rijeka, a regional study centre of the Catholic Faculty of Theology, University of Zagreb. She obtained her master's degree in moral theology from the Pontifical Gregorian University in Rome in 2001, and her doctorate from the Pontifical Lateran University in Rome in 2008 with the dissertation Antropologija i moral u razvoju misli Edith Stein [Anthropology and Morality in the Development of Edith Stein's Thought].

Before joining the Catholic Faculty of Theology, University of Split, she worked at the Department of Moral Theology at Theology in Rijeka. She has been at the Split faculty since 2023 and has headed its Department of Moral Theology since 2024. She became Associate Professor in 2026.

She is the author of the monograph Etička dimenzija ontičke strukture osobe [The Ethical Dimension of the Ontic Structure of the Person] and of a number of academic articles, most of them on the thought of Edith Stein. She has taken part in numerous national and international academic conferences.

DAMIR ŠEHIĆ, PhD, graduated in Theology in Rijeka, a regional study centre of the Catholic Faculty of Theology, University of Zagreb, and was ordained a priest of the Archdiocese of Zadar in 2013. He completed postgraduate studies in moral theology at the Catholic Faculty of Theology in Zagreb, where he defended his licentiate thesis in bioethics in 2019 and received his doctorate in theological bioethics in 2020.

Since 2018, he has taught fundamental moral theology, bioethics and Catholic social teaching at the Department of Theology and Catechetics, University of Zadar, and since the 2023/2024 academic year also at the Catholic Faculty of Theology, University of Split. Since 2025, he has been conducting postdoctoral research at the Accademia Alfonsiana in Rome on the bioethical challenges of neural implants and the Neuralink project.

His particular interests are human dignity and contemporary technological challenges. He is a member of the European Society for Catholic Theology, the Croatian Philosophical Society and the Scientific Council of the journal Služba Božja. In 2022, he received the Coat of Arms of the City of Biograd Award for his contributions to bioethics, the promotion of human dignity, and community.

KONTINUITET VJERE I DISKONTINUITET FORMULE: „ISPITIVANJE SLOGOVA“ I AUTORITET PREDAJE U SPISU *DE SPIRITU SANCTO* BAZILIJA VELIKOG

ZDRAVKO JOVANOVIĆ

Rad polazi od spora koji je nastao povodom Bazilijeve upotrebe doksološke formule σὺν τῷ Πνεύματι u spisu De Spiritu Sancto. Protivnici su ovu formulu predstavljali kao jezičku i liturgijsku novotariju, dok Vasilije nastoji pokazati da pažljivo razlikovanje prijedloga nije prazno filološko poigravanje, nego sredstvo očuvanja istovjetnosti vjere. Osnovna teza rada glasi da Vasilije ne suprotstavlja mehanički formule σὺν τῷ Πνεύματι i ἐν τῷ Πνεύματι, već ih tumači kao različite, međusobno suglasne načine iskazivanja odnosa Duha prema Ocu i Sinu i Njegove uloge u životu Crkve. „Ispitivanje slogova“ tako postaje dio šire hermeneutike Predanja u kojoj se biblijsko bogoslovlje, kršćanska vjera, liturgijska praksa i svjedočenje ranijih Otaca uza-

jamno osvjetljavaju i provjeravaju. Posebna pažnja bit će posvećena Vasilijevom razlikovanju između dogme i kerigme, njegovoj obrani nepisanih crkvenih predanja i načinu na koji liturgijska upotreba djeluje kao potvrda bogoslovnog kontinuiteta. Rad će pokazati da kontinuitet Predanja kod Vasilija ne podrazumijeva nepokretnost bogoslovne formule: kada naslijeđeni izraz postane podložan redukcionističkom ili subordinacionističkom tumačenju, jezičko preciziranje može postati čin vjernosti, a ne raskida. Tako se odnos između „autoriteta podatka" i autoriteta Predanja ne pokazuje kao sukob, nego kao kritički uređena komplementarnost. Na taj način De Spiritu Sancto pruža značajan patristički model za razlikovanje legitimnog razvoja bogoslovskog jezika od stvarnog diskontinuiteta u veri.

Ključne riječi: Bazilije Veliki; De Spiritu Sancto; Predaja; bogoslovni jezik; doksologija; kontinuitet i diskontinuitet

ZDRAVKO JOVANOVIĆ redoviti je profesor patrističke teologije na Pravoslavnom bogoslovskom fakultetu Sveučilišta u Beogradu, gdje obnaša i više akademskih i upravnih dužnosti. Diplomirao je teologiju 2002. u Beogradu, magistrirao 2008. na Teološkom fakultetu Nacionalnog i Kapodistrijskog sveučilišta u Ateni, a doktorirao 2014. na Sveučilištu u Beogradu. Njegova glavna znanstvenoistraživačka područja obuhvaćaju patrističku teologiju, ranokršćansku ekleziologiju, apostolsko nasljedstvo i pretkalcedonsku kršćansku misao. Posebnu pozornost posvećuje razvoju ranokršćanske teologije i njezinu značenju za suvremena teološka pitanja. Autor je dviju monografija: Sigurni put vere: Razrešenje konflikta u Klimentovoj Prvoj Poslanici Korinćanima (2019.) i „Logos hristologija" Sv. Justina Filosofa (2024.). Objavljuje znanstvene radove u domaćim i međunarodnim časopisima i zbornicima, sudjeluje na znanstvenim konferencijama i u istraživačkim projektima te prevodi teološku literaturu s engleskog i grčkog jezika. Sudjelovao je u akademskim razmjenama u okviru programa Erasmus+ i CEEPUS te u međunarodnim znanstvenim inicijativama, među kojima se ističe projekt Wiener Patristische Tagungen. Član je Međunarodnog udruženja za patrističke studije (IAPS).

CONTINUITY OF FAITH AND DISCONTINUITY OF FORMULATION: THE "EXAMINATION OF SYLLABLES" AND THE AUTHORITY OF TRADITION IN BASIL OF CAESAREA'S DE SPIRITU SANCTO

ZDRAVKO JOVANOVIĆ

This paper takes as its starting point the controversy sparked by Basil's use of the doxological formula σὺν τῷ Πνεύματι in De Spiritu Sancto. His opponents portrayed the formula as a linguistic and liturgical innovation, whereas Basil sought to demonstrate that the careful differentiation of prepositions was not an exercise in empty philological subtlety, but a means of safeguarding the identity and integrity of the faith. The central argument of the paper is that Basil does not mechanically oppose the formulae σὺν τῷ Πνεύματι and ἐν τῷ Πνεύματι; rather, he interprets them as distinct yet mutually consonant ways of articulating both the Spirit's relation to the Father and the Son and His activity within the life of the Church. The "examination of syllables" thus becomes part of a broader hermeneutics of Tradition, within which scriptural theology, baptismal faith, liturgical practice, and the witness of earlier Fathers mutually illuminate and authenticate one another. Particular attention will be devoted to Basil's distinction between dogma and kerygma, his defense of the Church's unwritten traditions, and the manner in which liturgical usage functions as testimony to theological continuity. The paper will argue that, for Basil, the continuity of Tradition does not entail the immutability of theological formulation. When an inherited expression becomes susceptible to a reductionist or subordinationist interpretation, greater linguistic precision may constitute an act of fidelity rather than a rupture with the past. Accordingly, the relationship between the "authority of the datum" and the authority of Tradition emerges not as one of conflict, but as a critically ordered complementarity. In this way, De Spiritu Sancto offers a significant patristic model for distinguish-

ing the legitimate development of theological language from a genuine discontinuity in faith.

Keywords: Basil of Caesarea, De Spiritu Sancto, Tradition, theological language, doxology, continuity and discontinuity

ZDRAVKO JOVANOVIĆ is Professor of Patristic Theology at the Faculty of Orthodox Theology, University of Belgrade, where he also holds several academic and administrative positions. He graduated in theology in Belgrade in 2002, received his master's degree from the School of Theology of the National and Kapodistrian University of Athens in 2008, and earned his doctorate from the University of Belgrade in 2014. His main research interests include patristic theology, early Christian ecclesiology, apostolic succession and pre-Chalcedonian Christian thought. He pays particular attention to the development of early Christian theology and its relevance to contemporary theological questions. He is the author of two monographs: Sigurni put vere: Razrešenje konflikta u Klimentovoj Prvoj Poslanici Korinćanima [The Sure Path of Faith: The Resolution of the Conflict in Clement's First Epistle to the Corinthians] (2019) and „Logos hristologija" Sv. Justina Filosofa [The "Logos Christology" of St Justin the Philosopher] (2024). He publishes academic papers in national and international journals and edited volumes, takes part in academic conferences and research projects, and translates theological literature from English and Greek. He has taken part in academic exchanges within the Erasmus+ and CEEPUS programmes and in international academic initiatives, most notably the Wiener Patristische Tagungen project. He is a member of the International Association of Patristic Studies (IAPS).

TRANSFORMACIJA KRŠĆANSKOG POGLEDA NA FIGURU SIROMAHA

IVAN VULETIĆ

Učestalo vrednovanje aktualnog crkvenog karitativnog djelovanja prema siromasima često potiče na iščitavanje vlastite prošlosti u kojem se onda deformira ili ublažuje povijesni hod koncepta ljubavi i milosrđa Crkve prema siromasima. Komunikacijske strategije kojima je cilj držati korak s aktualnošću ponekad zamagljuju te prešu-

ćuju činjenicu da i koncept ljubavi prema siromasima jest nešto što se gradi, troši i mijenja kroz povijest te stoga zahtijeva historiografsku pažnju.

Očitost figure siromaha i fenomena siromaštva prisutna je u svim vremenskim epohama kao što je očita i prisutnost pogleda Crkve prema figuri siromaha i fenomenu siromaštva, no to ne znači da je i kut crkvenog i teološkog promatranja ovog fenomena isti. Kršćanska solidarnost i ljubav prema siromasima ima svoju transformaciju.

Oslanjajući se na narativne ostatke o siromasima, iz pera onih koji nisu siromasi, prikazat ćemo promjenu crkvenog pogleda prema figuri siromaha kao i samog shvaćanja i aktualizacije koncepta evanđeoske ljubavi. Tu radikalnost promjene zapažamo na osobit način u ranoj modernoj u kojoj će oni dotadašnji crkveni narativi o siromahu biti neuvjerljivi ili pak zastarjeli, odnosno neće moći proći u novoj modernosti i njenim logikama korisnosti. Solidarnost će postati birokratska, represivna i odvajajuća u fizičkom i društvenom smislu. Revizija je prilika da se podsvijesti kako je pogled i briga za siromahe fundamentalni dio Crkve, ali i da se evanđeoska ljubav i solidarnost očisti od nespojivih logika i politika koje se uvuku pod njen plašt.

Ključne riječi: siromah, pogled, korisnost, moderna

IVAN VULETIĆ asistent je na Katoličkom bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Splitu. Bavi se crkvenom poviješću, osobito poviješću Crkve u Splitu i Dalmaciji tijekom Drugoga svjetskog rata.

Doktorirao je iz crkvene povijesti na Papinskom sveučilištu Gregoriani u Rimu, gdje je 16. svibnja 2024. obranio disertaciju La vita ecclesiale nel decanato di Spalato durante il governo italiano (aprile 1941 – settembre 1943) [Crkveni život u splitskom dekanatu za vrijeme talijanske uprave (travanj 1941. – rujan 1943.)]. U njoj istražuje djelovanje Crkve u složenim političkim i društvenim okolnostima ratnoga vremena. Uz znanstveno-nastavni rad, pastoralni je pomoćnik u župi Uznesenja Blažene Djevice Marije u Baškoj Vodi.

THE TRANSFORMATION OF THE CHRISTIAN VIEW OF THE FIGURE OF THE POOR

IVAN VULETIĆ

Frequent evaluation of the Church's current charitable work towards the poor often leads to an interpretation of its past that distorts or downplays the historical development of the Church's concept of love and mercy towards the poor. Communication strategies aimed at keeping pace with contemporary events sometimes obscure and silence the fact that the concept of love for the poor is also constructed, consumed, and changed throughout history, and therefore requires historiographical attention.

The figure of the poor and the phenomenon of poverty appear in all historical epochs, as does the Church's gaze upon them. However, this does not mean that the ecclesiastical and theological perspective on this phenomenon is the same. Christian solidarity and love for the poor undergo their own transformation. However, this does not mean that the church's and theological perspective on this phenomenon has remained the same. Christian solidarity and love for the poor have undergone their own transformation.

Drawing on narrative remnants about the poor, from the pen of those who are not poor (!), we will present the change in the Church's view of the figure of the poor, as well as its very understanding and actualisation of the concept of evangelical love. We observe this radical change in the early modern period, when those hitherto church narratives about the poor become unconvincing or outdated, and thus unable to prevail in the new modernity and its logics of utility. Solidarity will become bureaucratic, repressive and divisive, both physically and socially. Revision is an opportunity to reaffirm that the gaze and care for the poor are a fundamental part of the Church, but also to purify evangelical love and solidarity from the incompatible logics and politics that creep under its cloak.

Keywords: the poor, gaze, utility, modern

IVAN VULETIĆ is a teaching assistant at the Catholic Faculty of Theology, University of Split. His research focuses on church history, particularly the history of the Church in Split and Dalmatia during the Second World War.

He received his doctorate in church history from the Pontifical Gregorian University in Rome, where, on 16 May 2024, he defended his dissertation, La vita ecclesiale nel decanato di Spalato durante il governo italiano (aprile 1941 – settembre 1943) [Church Life in the Deanery of Split under Italian Rule (April 1941 – September 1943)]. In it, he examines the Church's work amid the complex political and social circumstances of wartime.

Alongside his teaching and research, he serves as a parish assistant in the Parish of the Assumption of the Blessed Virgin Mary in Baška Voda.

REVIZIJA POJMA NAPRETKA: PAUL VIRILIO I KRITIKA TEHNOLOŠKE MODERNOSTI

JERKO KOLOVRAT

Može li se tehnološki razvoj bez dodatnih kriterija poistovjetiti s napretkom? Tehnološka se inovacija u modernom društvu često razumije kao povećanje ljudskih mogućnosti, učinkovitosti i kontrole nad prirodom i društvenim procesima. Takvo razumijevanje, međutim, može zanemariti rizike i negativne posljedice koje prate razvoj novih tehnologija. Filozofija Paula Virilija otvara prostor za kritičku reviziju takvog poimanja napretka.

Virilijevo razumijevanje brzine i tehnološke modernosti te pojam "integralne nesreće" pokazuju da tehnološku inovaciju nije moguće promatrati isključivo s obzirom na nove mogućnosti koje otvara. Svaka nova tehnološka mogućnost istodobno donosi i nove oblike rizika i nesreće. Time se dovodi u pitanje linearno shvaćanje tehnološkog napretka prema kojemu povećanje tehničkih mogućnosti nužno znači i poboljšanje ljudskog života.

Kritičko promišljanje Virilijeva pristupa pritom otvara pitanje kriterija prema kojima se određena tehnološka promjena može smatrati napretkom. Samo upozorenje na negativne potencijale tehnologije

nije dovoljno za njezinu cjelovitu procjenu. Potrebno je uzeti u obzir odnos između tehničke učinkovitosti, ljudske dobrobiti, rizika i odgovornosti. Revizija pojma napretka stoga ne znači odbacivanje tehnološkog razvoja, nego njegovo kritičko i cjelovitije vrednovanje.

Ključne riječi: Paul Virilio, tehnološki napredak, brzina, integralna nesreća, revizija

JERKO KOLOVRAT OFM rođen je 1991. u Imotskom. Član je Franjevačke provincije Presvetog Otkupitelja sa sjedištem u Splitu. Diplomirao je teologiju 2017. na Papinskom sveučilištu Antonianum u Rimu, gdje je 2023. završio i poslijediplomski studij filozofije. Licencijat je stekao radom Osservazioni sull'accelerazione. Introduzione ad alcune categorie dromologiche di Paul Virilio [Zapažanja o ubrzanju. Uvod u neke dromološke kategorije Paula Virilija] pod mentorstvom prof. Andree Bizzozera. Na istom sveučilištu pohađa doktorski studij filozofije, istražujući misao Paula Virilija, osobito dromologiju i estetiku.
Od 2023. asistent je na Katedri filozofije Katoličkoga bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Splitu te župnik župa Presvetog Trojstva u Slivnu i Gospe od Zdravlja u Poljicima Vrgorskim.

REASSESSING THE CONCEPT OF PROGRESS: PAUL VIRILIO AND THE CRITIQUE OF TECHNOLOGICAL MODERNITY

JERKO KOLOVRAT

Can technological development be equated with progress without reference to any additional criteria? In modern society, technological innovation is often understood as an expansion of human capabilities, increased efficiency, and greater control over nature and social processes. However, such an understanding may overlook the risks and negative consequences that accompany the development of new technologies. Paul Virilio's philosophy opens the possibility of critically reassessing this understanding of progress.

Virilio's understanding of speed and technological modernity, together with his concept of the 'integral accident', demonstrates that technological innovation cannot be considered solely in terms of the new possibilities it creates. Every new technological possibility simultaneously brings with it new forms of risk and accident. This calls into question the linear conception of technological progress, according to which an increase in technical capabilities necessarily entails an improvement in human life.

A critical examination of Virilio's approach also raises the question of the criteria by which a particular technological change can be regarded as progress. Merely highlighting technology's potential downsides is insufficient for a comprehensive assessment. It is necessary to consider the relationship between technical efficiency, human well-being, risk, and responsibility. Reassessing the concept of progress, therefore, does not mean rejecting technological development, but rather subjecting it to a critical and more comprehensive evaluation.

Keywords: Paul Virilio, technological progress, speed, integral accident, reassessment

Jerko Kolovrat OFM was born in Imotski in 1991. He is a member of the Franciscan Province of the Most Holy Redeemer, based in Split. He graduated in theology from the Pontifical University Antonianum in Rome in 2017 and completed postgraduate studies in philosophy there in 2023. He obtained his licentiate with the thesis Osservazioni sull'accelerazione. Introduzione ad alcune categorie dromologiche di Paul Virilio [Observations on Acceleration: An Introduction to Some Dromological Categories of Paul Virilio], supervised by Prof. Andrea Bizzozero. He is currently pursuing doctoral studies in philosophy at the same university, researching Paul Virilio's thought, with a particular focus on dromology and aesthetics.

Since 2023, he has been a teaching assistant in the Department of Philosophy at the Catholic Faculty of Theology, University of Split, and parish priest of the parishes of the Holy Trinity in Slivno and Our Lady of Health in Poljica Vrgorska.

ZNAM DA NE ZNAM: FILOZOFIJA KAO NUŽAN UVJET ZNANSTVENE REVIZIJE

JURE IVIĆ

Polazeći od sokratovskoga priznanja neznanja, ovo izlaganje razmatra filozofiju kao nužan uvjet kritičke samorefleksije znanosti i njezine sposobnosti preispitivanja vlastitih temelja, što u konačnici implicira da je filozofija nužan uvjet znanosti uopće. Središnja je teza da znanstvena revizija ne može biti svedena na korekciju pojedinačnih teorija i zaključaka, nego mora obuhvatiti i kritičko propitivanje pojmovnih, metodoloških i epistemoloških pretpostavki na kojima znanstvena spoznaja počiva. Iako pojedinačne znanstvene discipline razvijaju vlastite metode i kriterije valjanosti, metafizička pitanja o naravi istine, opravdanju znanja i granicama spoznaje nadilaze mogućnosti isključivo disciplinarno ograničene refleksije. U tom smislu filozofija nije suprotnost znanosti niti njezin vanjski dodatak, nego njen vlastiti „krvotok" koji omogućuje kritički odmak od pretpostavki koje bi, ako ostanu nepropitane, mogle poprimiti obilježja nedodirljivih i nerazumljivih istina. Sokratovski stav „znam da ne znam" pritom ne označava odustajanje od spoznaje, nego početak sustavnog ispitivanja onoga što smatramo znanjem. Izlaganje će se usredotočiti na tri temeljna pitanja: što znači znati, može li znanost preispitivati samu sebe te postoje li granice opravdane znanstvene revizije. Posebna će se pozornost posvetiti razlici između kritičkog preispitivanja znanstvenoga konsenzusa i njegova proizvoljnog osporavanja, pri čemu otvorenost reviziji ne podrazumijeva izjednačavanje svih tvrdnji, nego zahtijeva argumentaciju, dokaze i dosljednu primjenu kriterija opravdanosti. Razmatranjem odnosa filozofije, znanosti i teologije izlaganje će pokazati da svijest o granicama vlastitoga znanja predstavlja trajnu pretpostavku odgovornog traganja za istinom. Prema tome, znanost koja ostaje filozofski otvorena priznaje nužnost nepre-

stanog preispitivanja vlastitih spoznaja i u konačnici samo takva znanost može voditi do istine.

Ključne riječi: filozofija znanosti, znanstvena revizija, Sokrat, epistemologija, istina

JURE IVIĆ asistent je na Katoličkome bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Splitu, gdje se bavi istraživanjem i nastavom filozofije. Na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Splitu stekao je zvanje magistra edukacije filozofije i povijesti umjetnosti, s naglaskom na metafiziku, filozofiju obrazovanja, muzeologiju i istraživačku metodologiju. Licencijat iz filozofije, sa specijalizacijom iz metafizike i znanosti, stekao je na Papinskom sveučilištu Svetoga Križa (Pontificia Università della Santa Croce) u Rimu, gdje izrađuje i doktorsku disertaciju iz područja metafizike. Nastavno iskustvo stekao je u srednjoj školi i u glazbenom obrazovanju. Kao povjesničar umjetnosti sudjelovao je u organizaciji nekoliko izložbi, među kojima se ističu međunarodna izložba Fourfold. Positions from Berlin te izložbe Premijera 70 i Rad Tekst Kontekst. Kao pomoćni istraživač sudjelovao je u arheološkim iskopavanjima u Saloni. Objavio je knjigu Metafizika Bitka (2024.), znanstveni članak Srednjovjekovna rasprava o metafizici uma (2024.) i djelo Reflections for the Future: Moment of Truth (2025.). U istraživanju se služi interdisciplinarnim pristupom, povezujući filozofske i kulturne fenomene, osobito s obzirom na metafizičko razumijevanje umjetnosti, povijesti i odgoja. U sklopu sveučilišnih mobilnosti boravio je u Austriji, Italiji, na Malti i u Francuskoj.

I KNOW THAT I DO NOT KNOW: PHILOSOPHY AS A NECESSARY CONDITION FOR SCIENTIFIC REVISION

JURE IVIĆ

Taking the Socratic acknowledgement of ignorance as its starting point, this presentation examines philosophy as a necessary condition for science's critical self-reflection and its capacity to re-examine its foundations, ultimately implying that philosophy is necessary for science as such. The central thesis is that scientific revision cannot

be reduced to the correction of individual theories and conclusions, but must also encompass a critical examination of the conceptual, methodological and epistemological assumptions upon which scientific knowledge rests. Although individual scientific disciplines develop their own methods and criteria of validity, metaphysical questions concerning the nature of truth, the justification of knowledge and the limits of human understanding extend beyond the scope of reflection confined to individual disciplines. In this sense, philosophy is neither opposed to science nor an external addition to it, but rather its very 'lifeblood', enabling a critical distance from assumptions that, if left unquestioned, could acquire the status of unquestionable and incomprehensible truths. The Socratic stance 'I know that I do not know' does not signify an abandonment of the pursuit of knowledge, but rather the beginning of a systematic examination of what we consider to be knowledge. The presentation will focus on three fundamental questions: what does it mean to know, can science critically examine itself, and are there limits to justified scientific revision? Particular attention will be devoted to the distinction between critically examining scientific consensus and arbitrarily challenging it, whereby openness to revision does not imply treating all claims as equally valid, but rather requires reasoned argument, evidence and the consistent application of criteria of justification. By examining the relationship between philosophy, science and theology, the presentation will demonstrate that an awareness of the limits of one's own knowledge constitutes an enduring prerequisite for the responsible pursuit of truth. Accordingly, science that remains philosophically open recognises the necessity of continually re-examining its own findings, and ultimately, only such science can lead to truth.

Keywords: philosophy of science, scientific revision, Socrates, epistemology, truth

JURE IVIĆ is a teaching assistant at the Catholic Faculty of Theology, University of Split, where he teaches and researches philosophy. He holds a master's degree in philosophy and art history education from the Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split, with a focus on metaphysics, philosophy of education, museology and research methodology. He obtained his licentiate in philosophy,

specialising in metaphysics and science, from the Pontifical University of the Holy Cross (Pontificia Università della Santa Croce) in Rome, where he is also writing his doctoral dissertation in metaphysics.

He has teaching experience in secondary education and music. As an art historian, he has been involved in organising several exhibitions, notably the international exhibition Fourfold. Positions from Berlin and the exhibitions Premijera 70 and Rad Tekst Kontekst. He has also worked as an assistant researcher on archaeological excavations at Salona.

He is the author of the book Metafizika Bitka [The Metaphysics of Being] (2024), the academic article Srednjovjekovna rasprava o metafizici uma [The Medieval Debate on the Metaphysics of Mind] (2024), and Reflections for the Future: Moment of Truth (2025). His research takes an interdisciplinary approach, linking philosophical and cultural phenomena, with a particular interest in the metaphysical understanding of art, history and education. Through university exchange programmes, he has spent time in Austria, Italy, Malta and France.

Simpoziji KBF-a u Splitu:

1. Koncil u Hrvatskoj, 1995.
2. Crkva u uvjetima modernoga pluralizma, 1996.
3. Pristupi umiranju i smrti, 1997.
4. Crkva između proročkog poslanja i konformizma, 1998.
5. Iskustvo vjere danas, 1999.
6. Kršćanska nada na početku novoga stoljeća, 2000.
7. Osobna i društvena dimenzija grijeha, 2001.
8. Kršćani i politika, 2002.
9. Mjesto i uloga teologije u Crkvi i društvu, 2003.
10. Govor o Bogu jučer i danas, 2004.
11. Kršćanstvo i zdravlje, 2005.
12. Objava, objave i ukazanja, 2006.
13. Teologija i Crkva u procesima europskih integracija, 2007.
14. Vlast i autoritet – društveni i crkveni vidovi, 2008.
15. Kršćanstvo i evolucija, 2009.
16. Fenomen savjesti, 2010.
17. Teologija, lijepo i umjetnost, 2011.
18. Antropološka i religiozna dimenzija žrtve, 2012.
19. Recepcija Drugog vatikanskog sabora s posebnim osvrtom na Crkvu u Hrvata, 2013.
20. Laička država – religija – Crkva: od ideologizirane neutralnosti do prostora dijaloškog suživota, 2014.
21. Stid: višeznačnost jednog osjećaja, 2015.
22. Vjera u medijima – mediji u vjeri, 2016.
23. Vjera i sport u susretu, 2017.
24. Teologija i ekologija, 2018.
25. Crkva između iseljavanja i useljavanja, 2019.
26. Skrbi za sebe! Suvremenost jednog antičkog imperativa, 2021.
27. Papinstvo: suvremeno shvaćanje osporavanog znaka, 2022.
28. Tiranija i sloboda. Teologija u kriznim vremenima, 2022.
29. Teologija i književnost: vjera, iskustvo, umjetnost, 2023.
30. Uloga teologije u duhovnosti hrvatskog naroda u vremenu tranzicije od komunizma do demokracije, 2024.
31. Od Niceje do II. vatikanskoga: vjera, vjeroispovijesti i vjerodostojnost Crkve, 2025.